

Atentia si patologia ei

Renumitul psiholog francez Theodule Ribot fundamenteaza si justifica faptul ca exista doua tipuri de atentie, cu totul distincte: una spontana, naturala, cealalta voluntara, artificiala. Cea dintai forma, neglijata de majoritatea psihologilor, este forma naturala, primitiva, veritabila a atentiei. Cea de-a doua este un rezultat al educatiei, al antrenamentului.

Th. Ribot sustine ca atentia spontana este singura care exista atat timp cat educatia nu intra in actiune. Atentia este un dar al naturii, repartizata inegal de la un individ la altul. Puternica sau slaba, are drept cauza starile afective. Omul, ca animal, nu da atentie in mod spontan decat lucrurilor care il intereseaza, il ating, ii produc o stare placuta, neplacuta ori mixta. Natura atentiei spontane la o persoana releva caracterul acesteia sau cel putin tendintele sale fundamentale. Ne arata daca avem de-a face cu un spirit frivol, banal, marginit, deschis, profund. Ribot da exemplul unei portarese care in mod spontan da atentie barfelor; pictorul este atras de un frumos rasarit de soare; geologului ii atrag atentia niste roci in care omul obisnuit nu vede decat niste pietre.

Daca atentia are drept cauza starile afective - fapt incontestabil dovedit - iar aceste stari au la randul lor drept cauze tendinte, trebuinte, apetituri, atunci, atentia tine de ceea ce este mai profund in individ: instinctul de conservare. Posibilitatea de a fi atent a fost si este un avantaj de prim ordin in lupta pentru viata.

Atentia voluntara sau artificiala este un produs al trebuintei, aparut odata cu progresul civilizatiei, artei, al educatiei, al antrenamentului. Este grefata pe atentia spontana si isi gaseste in ea conditiile de existenta. Atentia voluntara s-a nascut sub presiunea trebuintei si odata cu progresul inteligentei. Ea este un aparat de perfectionare si un produs al civilizatiei. De indata ce omul a fost capabil sa se consacre unei munci lipsite de atratie imediata, dar acceptata ca mijloc de viata, in lume si-a facut aparitia atentia voluntara. Ea s-a nascut deci din necesitatea si educatia pe care o dau lucrurile.

Starile morbide ale atentiei

Limbajul curent opune atentia starii de "distractie". Numim "distrati" oamenii a caror inteligenta este incapabila sa se fixeze intr-un mod cat de cat stabil, oameni care trec fara incetare de la o idee la alta, care sunt la cheremul schimbarilor celor mai fugitive ale dispozitiei lor sau ale evenimentelor cele mai insignifiante din ambianta. Este o stare perpetua de mobilitate si imprastiere, aflata la antipodul atentiei. Termenul de "distractie" se aplica insa si unor cazuri cu totul diferite. Oamenii absorbiti de o idee sunt distrasi. Par incapabili de atentie tocmai pentru ca sunt extrem de atenti. Exista exemple de savanti celebri prin distractia lor. Cazurile patologice ale atentiei se indreapta in doua directii: hipertrofia atentiei - predominarea absoluta a unei stari sau a unui grup de stari, care devine stabila, neputand fi expulzata din constiinta; atrofia atentiei - atentia nu se poate mentine si uneori nici constitui. Exista si o a treia varianta, aceea a indivizilor ci infirmitati congenitale. La idioti, imbecili, dementi, formele atentiei nu se constituie sau apar doar sporadic.

In prima categorie includem ideile fixe. S-a intamplat oricui sa fie urmarit de o arie muzicala sau de o fraza care revine cu obstinatie, fara un motiv anume. La orice om sanatos exista aproape intotdeauna o idee dominanta care ii regleaza conduita: placerea, banul, ambitia, mantuirea sufletului. Aceasta idee fixa care dureaza toata viata, cu exceptia cazului in care este substituita de o alta, se transforma in final intr-o pasiune fixa. Transformarea atentiei spontane intr-o idee fixa, in mod hotarat patologica, este pe cat se poate de clara la ipohondri.

Th. Ribot imparte ideile fixe in trei categorii:

- a. ideile fixe simple, de natura pur intelectuala, care raman cel mai adesea inchise in constiinta sau care se manifesta prin acte insignifiante.
- b. ideile fixeacompaniate de emotii, cum sunt groaza si angoasa (agorafobia, nebunia indoiieli etc.)
- c. ideile fixe cu forma impulsiva, tendinte irezistibile, care se manifesta prin acte de violenta sau criminale (furt, amucidere, sinucidere). Ideile fixe apar la cei cu o constitutie nevropatica. Aceasta poate fi ereditara - cazurile cele mai dese - sau consecinta a vietii cotidiene - oboseala fizica, intelectuala, emotii, pasiuni, excese de orice natura. Ribot defineste si extazul ca fiind idee fixa, forma cronica de hipertrofie a atentiei. Renumitul psiholog francez examineaza extazul din perspectiva sa pozitiva, aceea de exaltare a inteligentei, folosindu-se de exemplul Sfintei Tereza.

La polul opus se afla mania. In manie se regasesc toate conditiile contrare starii de atentie. Nu exista nici concentrare, nici adaptare, nici durata. Avem de-a face cu triumful automatismului cerebral, lasat in voie. In consecinta, la maniaci se manifesta, spre exemplu, uneori, o exaltare extrema a memoriei: pot recita poeme lungi, de mult uitate.